

Pastircih, kjer sem ga dohitel, sva pokramljala in na Sedlu sem mu dal košček pomaranče, on pa mi je ponudil piškot. Le zakaj nismo nikoli pomislili nase, ko smo hiteli na pomoč drugim? Metod nam je včasih dejal, da se moramo zanašati le nase takrat, ko je najtežje. Velikokrat smo se približali Meji in nekako obstali tostran — danes pa jo je nekdo prestopil, eden izmed nas, najboljši, najbolj skromen in najbolj zanesljiv. Ti, Janko...

*Zadnje misli — prve sanje;
ostajam buden — se pogrezam vanje;
nemir ostaja, zora plameni;
nihče tega ne vzame mi — spomin živi.*

Tako je to; trenutek — in ostanejo le še spomini: vzponi v naših gorah, poleti in pozimi, prve velike ledne smeri v Alpah, Grand Chamois, Les Droites, odprave, Nova Zelandija, Himalaja, Andi, pa reševalne akcije, skupni napori, vedno na »špicah«, ne zato, ker te je tja nekdo poslal, marveč zato, ker je bilo tvoje mesto tam.

ln zdaj si odšel, Janko. Saj še ne verjamem, saj ne morem dojeti. Zdi se mi, da boš spet tam, tih in skromen kot vedno.

Še veš, ko sva skupaj pomagala ponesrečenemu prijatelju v Novi Zelandiji, ko smo se vračali z Mt. Cooka? Skupaj smo sestopili z gore in daleč dol po nevarnem ledeniku Linda. Ko se je pojavil helikopter, je najprej

poletel visoko pod vrh Mt. Cooka, kjer se je nesreča pripetila, čeprav smo mu signalizirali pomoč, ko pa tam ni bilo nikogar, se je vrnil.

Rojen si bil v mestu pod gorami, ki so bile tvoje spremljevalke na poti, po kateri si hodil skupaj z nami. Odšel si, ko si skušal ohraniti življenje — kakšen absurd! In mi smo ostali sami. Kdo bo odslej nosil tvoj del bremena, tisti velik del, ki si ga vedno prenašal tako mirno, že kar stoično, da smo včasih kar pozabili, kolikšen je? Odgovor odnaša veter, nekam za grebene, kamor si maloprej odšel ti. In z njim odhaja tudi delček nas, tvojih prijateljev...

*Pesem čarovno Ti pojem,
kličem Te z njo čez gore,
kaj, ko do Tebe ne morem,
pesem prikljče mi žalost v srce.*

... V čevljih reže mraz. Veter prihaja v sunkih. In do jutra je še daleč. Cigareta. Kletvica. Poskušam peti. Pogled na uro. Prižgem postajo. Nihče ne odgovarja. Cigareta. Črna noč, za katero slutim belino zimskih gora. Tresemo se. Nekako mine. Sestopiti bo treba. In živeti naprej...

*Tiho je, tiho,
tiho je vse,
sonce zatone,
rože zaspe.*

DOŽIVLJAJI IZ ZASNEŽENIH IN TAKRAT MOČNO NEVARNIH GORÁ

SPOMINI NA PLAZOVE OB VRŠIŠKI AKCIJI

JANEZ LUŠINA

Okrog novega leta smo napeto sledili reševalni akciji slovenske GRS, ki je iskala **Staneta Belaka-Šraufa** in njegovo soplezalko **Jasno Bratanič**. Velik del življenja sem se srečeval s snežnimi plazovi in še danes spremljam to nevarnost. Prepričan sem, da bo zapis o teh doživetjih zanimiv in poučen tudi za bralce PV.

Prvič mi je o plazu pripovedoval moj sošolec **Janko Prevc** iz Dražgoš. Povedal mi je, da je videl velik plaz, ki se je tisto zimo utrgal na zahodnem pobočju Dražgoške gore. Podiral da je drevesa in kot velik slap padal čez visoke stene.

V zimi 1939/1940 sem s smučmi na nogah poševno presmučal strmo senožet nad Kropo. Snega je bilo okoli 30 centimetrov in bil je južen. Prerezal sem snežno odejo in plaz me je odnesel v dno senožeti. Pri tem mi je plazovina razkrcila nogi in me skoraj razčetrverila. Spominjam se, da sta me močno boleli nogi v gležnjih, kolenih in kolkih. Glavo mi je plaz pustil prosto, klical sem na pomoč, a sem se potem sam izkopal ter zbežal v dolino.

Dogodka nisem nikoli pozabil in še kasneje me je vse večji strah pred snežnimi plazovi v smučarskih in planinskih notah JLA vedno opozarjal na to veliko nevarnost.

PLAZ JE USTAVIL VOJAŠKO ENOTO

Iz časa NOB mi je tudi znanih nekaj plazov, ki so bili nevarni partizanskim enotam; tako plaz na Tošču v Polhograjskem hribovju leta 1942, pa na območju Ratičevca v novembrski ofenzivi leta 1943 in plaz pod Škrbino na Košuti leta 1944, ki pa niso zahtevali žrtev.

V povojnem času sem s planinsko-smučarskimi enotami preživel v gorah trideset let: velikokrat in po več mesecev na Vršiču, na Kredarici in v Staničevi koči, petnajst let na Rudnem polju na Pokljuki, tri zime po tri mesece na Jahorini, dvakrat po mesec dni na Šari, mesec dni v koči na Kofcah.

Člani GRS in še kdo se verjetno spominjajo vojaškega vzgojnega filma »Snežni plazovi«, za katerega sem napisal scenarij in leta 1966 pod Kalvarijo (Kredarica) pomagal pri snemanju.

Pet let sem iz Mojstrane hodil smučat na Mežaklo, v Aljažev dom, na Vrtaško planino, na Dovško Babo, v Krmo in Kot...

Vse svoje življenje sem se srečeval z manjšimi in velikimi plazovi. Na prvem smučarskem tečaju v Kranjski Gori pozimi 1946 nas je s plazovi temeljito seznanil pokojni **Stane Pišljar**, častnik planinskih enot v Kraljevini Jugoslaviji. Služil je v Škofji Loki. Pripovedoval nam je, kako je planinska enota iz Škofje Loke leta

1937 reševala zasute v plazu pod Storžičem. Vojaki so sprva zelo natančno sondirali plazovino, pozneje pa navzgor in navzdol v plazovino kopali jarke in sondirali še sneg v stenah med jarki. Pri vzgoji iz reševanja iz plazov je vedno zahteval velik red in natančnost: »Sonda ob levi nogi, vbod pri desni nogi, vbod v sredini med nogama!« Nato: »Korak naprej!« Lavinskih psov pri nas takrat še nismo poznali.

Na Zasipski planini v Krmi smo v tisti zimi naleteli na snežne plazove, ki so se spustili bodisi izpod Rjavine ali z Debele peči, drveli preko planine in se ustavljali še višje na drugi strani.

Leta 1947 smo bili s planinsko enoto iz Goražda tri mesece na Jahorini. Poveljstvo 6. armade iz Sarajeva oziroma njen poveljnik, general **Mihajlo Apostolski**, nam je za konec trimesečnih vaj odredil pohod v smeri Jahorina—Treska—Goražde. Pohod smo hoteli opraviti s celotno enoto, ki je štela 350 mož, in s konji. Na zadnjih obronkih Jahorine, v predelu Treske, nas je zaustavil snežni plaz. Vsi konji s tovorom so se morali vrniti na vlak na Pale in preko Ustiprača v Goražde. Planinska pehota je morala spremeniti smer pohoda. V Goražde se je vrnila preko Ustikolne v dolini Drine. Poveljstvo je spoznalo, kako velik je vpliv snežnih plazov na delovanje enot.

LAVINA NAD ERJAVČEVO KOČO

Leta 1947, konec marca in aprila, smo imeli visokogorski alpinistični tečaj na Kredarici. V času tečaja je zapadlo do štiri metre snega. Bili smo odrezani od doline in več dni nismo mogli iz koč. Ko smo ponovno odsmučali na vaje pod Begunjski vrh (vadba smučanja in izdelava snežnih bivakov), sem od Kredarice odsmučal navzdol v smeri Prevčevega izstopa. Pri tem sem prerazil snežno odejo — plaz je odnesel tri tečajnike. Rešili smo vse, saj je od vsakega molela iz plazovine roka, del smuči ali druge opreme. Stane Pišljar me je pošteno ozmerjal in mi prepovedal, da grem ob prazniku 27. aprila — dnevu Osvobodilne fronte — z inštruktorjema **Jožetom Čopom** in **Stanetom Koblarjem** na vrh Triglava.

Februarja leta 1951 smo iz Mojstrane, kjer sem bil šest let inštruktor na smučarskih tečajih, z dvema četama odšli na pohod v Aljažev dom. Nad Galerijami nas je zaustavil velik snežni plaz izpod Škrnatarice. Preskočil je Galerije in Bistrico ter se ustavil na nasprotnem bregu. Podrj je gozd in le malo je manjkalo, da ni podrj tudi lovske koč. Struga plaznice je bila tako globoka, da nismo mogli preko nje, in tako odrezana, da se ni dalo priti na njeno dno.

Marca in aprila 1951 smo imeli tečaj za častnike JLA na »Tičarici« (Vršič), ko je v gorah ponovno zapadlo veliko snega. Zaradi nevarnosti snežnih plazov smo vadili smučanje na livadah ob Cestarski hiši pod Erjavčevo koč. Ko smo se določenega dne vračali proti Tičarici, smo se ustavili na sedelcu za Erjavčevo koč. V gosti megli in neprestanem sneženju nas je bilo strah iti navzgor proti domu. V tem smo na gori zaslišali nekakšen »strel« in pomislili na »divjega trentarskega lovca«. V naslednjem hipu smo nad seboj v megli za-

gledali, kako se lomijo in padajo veliki macesni. Vedeli smo, da je to plaz, ki se je sprožil v Uroševi grapi in se speljal po žlebu za Erjavčevo koč. Ustavil se je šele na livadi ob Cestarski koči. Stane Koblar, ki je bil inštruktor, se je uprl, da bi šli naprej. Ubogali smo ga, počakali nekaj ur v Erjavčevi koči in šele kasneje nadaljevali pot do Tičarice.

»Naše« smučišče na Rudnem polju na Pokljuki je »delo« snežnih plazov. Leta 1952 je na Viševniku (2050 m) zapadlo prek štiri metre snega. Pod vrhom se je utrgal velik plaz, preskočil položni del na Zlatih vodah, zdrvel v dolino in spotoma porušil stoletni gozd. Na prostor, kjer je danes smučarska vlečnica, je »zložil« okrog dva tisoč kubikov smrekovega lesa. **Janez Ravnik**, ki je bil takrat gozdar na Pokljuki, je mnogokrat pripovedoval, kako tisto zimo šest tednov ni mogel iz koč.

IZKUŠNJA IZPOD TRIGLAVA

Najbolj mi je bila sreča v snežnem plazju naklonjena decembra 1958. Imeli smo enomesečni visokogorski smučarsko-alpinistični tečaj v Staničevi koči. Tečajniki so bili častniki vseh planinskih enot JLA. Zmanjkalo nam je odej, zato smo prosili **Staneta Kersnika**, da nam posodi odeje iz koč na Kredarici, kamor sem se podal s tremi vojaki. V gosti megli smo preko ledenika prišli na sedlo med Kredarico in Malim Triglavom. Na Kredarici je bilo sončno, meteorologi so prestrezali in natakali vodo, ki je tekla s strehe. Vzeli smo odeje in se vračali čez teme Kredarice. Znašli smo se v megli in pod Ržjo opazili nevaren, trd, napihan sneg. Opozoril sem vojake, da moramo biti tiho in se previdno, po eden prebiti prek strme plaznice. Zbirali smo se na skalnem pomolu, kjer je veter odpihal sneg. Ko se nam je na pomolu s svojim tovorom odej pridružil še zadnji vojak, se je na vesini premaknila vsa snežna odeja in mimo nas je zdrsel v dolino velik klozast plaz. Velika vrtača pod nami je bila do konca napolnjena z meter debelimi kladami velikosti štirih do šestih metrov. Strah nas je spremljal vse do Staničeve koč, dogodek pa še danes štejem za svojo veliko izkušnjo s plazovi. Na tem kraju sem nekaj let kasneje doživel še en snežni plaz.

Leta 1966 je Zavod za izgradnjo Velega polja z Bleda poslal v predel Krme, Staničeve koč, Rjavine in Velega polja skupino smučarjev. Opazovali smo snežne razmere in plazove. Z nami je bil tudi izkušeni **Ciril Praček**, eden izmed najboljših poznavalcev snežnih razmer v predelu okrog Triglava.

Prenočili smo v Staničevi koči, naslednjega dne pa nameravali na Kredarico po običajni poletni poti pod Ržjo. Snega je bilo veliko, velika je bila tudi nevarnost plazov. Spomnil sem se, kako smo se z vojaki rešili plazju leta 1958 in nisem hotel iti s Pračkom po tisti nevarni smeri. Odsmučal sem navzdol za Begunjski vrh in se od tam po varni smeri podal na Kredarico. V sebi sem še močno čutil strah pred plazom.

Prismučam v dolino in že zaslišim šumenje plazovine izpod Rži. Plaz ni bil velik, vendar je »pobral« Cirila in še nekoga. Čeravno sem vedno zelo cenil Cirila in ga cenim še danes, sem si tedaj rekel: »Vidiš, tudi

najboljši poznavalci gorá in plazov ne morejo vselej predvideti vseh nevarnosti!«

Aprila leta 1968 smo snemali vzgojni film »Snežni plazovi« za potrebe JLA. S snemalno ekipo smo stanovali v lovski koči v Zgornji Krmi. Na določen dan smo ocenili, da je nevarnost trganja plazov velika. Snemalna skupina je odšla pod Vernar, sam pa sem se podal pod Kalvarijo, da s smučmi odrežem velik plaz. Res mi je uspelo sprožiti plaz, vendar pa je ta odnesel snemalce in šele spomladi sem v snegu našel odtrgan akumulator. Filmarja-snemalca je rešil debel macesen. Bil je talni plaz s primesmi, kakršni se trgajo v pozni pomladi in s seboj nosijo tudi zemlino.

PLAZOVI PO USTALJENIH TIRNICAH

Ko sem tiste letošnje januarske dni spremljal poročila o reševanju, sem spraševal sam sebe: »Ali je reševanje zadosti natančno?« Vem, da je bilo vložene ogromno truda z eno samo željo — najti alpinista.

Sprašujem se, zakaj je tako izkušen alpinist, himalajec, hodil proti Mojstrovki po tako nevarni smeri.

Prav tu je leta 1951 prišel velik plaz, ki je tedaj zasul

»Tičarico«. Ko smo tistega leta prav tam imeli tečaj in s Stanetom Koblarjem prišli do koč, smo vanjo zlezli skozi najvišje okence. Lopa pred kočjo je bila podrtá, v kočji pa je tedaj živelá upravnicá iz Trente z dojenčkom. Pripovedovala je, kakšen potres je bil, ko je v kočjo udarila plazovina. Tisto zimo sem nekega dne videl tudi velik plaz mokrega snega, ki se je utrgal z Robičja in bil tako zajeten, da je dolič za Erjavčevo kočjo napolnil dobesedno do vrha.

Leto dni poprej je snežni plaz na severni strani Mojstrovke odnesel skupino naših tečajnikov in z njimi inštruktorja Jožeta Čopa. Še pozneje nam je pripovedoval, kako je v plazju dobil udarce po ustih in bil ob nekaj zob, pri čemer je v šali dejal, da »jih ima na vesti JLA«. Ker je bila pomoč nagla, so se vsi tečajniki rešili.

Na istem mestu je leta 1968 plaz zajel skupino osmih turnih smučarjev in jih šest zasul; štirje so v plazju umrli; tudi tedaj je bila pomoč pri roki takoj, v akciji je sodeloval celo helikopter, posledice pa so bile — pač glede na razmere — mnogo hujše.

O svojih srečanjih s plazovi bi lahko napisal še marsikaj, morda tudi to še pride kdaj na vrsto...

NOVA NAPRAVA ZA ODKRIVANJE PONESREČENCEV V SNEŽNIH PLAZOVIH

TERMIČNI ŠUMI IZPOD SNEGA

Doslej uveljavljene elektronske naprave za odkrivanje ponesrečencev, zasutih v snežnih plazovih, zahtevajo, da ima ponesrečenec pri sebi določen predmet (oddajnik, pasivni odzivnik ali magnetno ploščico), ki ga mora seveda tudi pravilno uporabljati. Če ta pogoj ni izpolnjen, je s pomočjo elektronike ponesrečenca nemože najti.

V podjetju PAP Telematika iz Ljubljane pa so si postavili nalogo, da razvijejo elektronsko napravo, katere delovanje bi bilo neodvisno od ravnanja oziroma opremljenosti ponesrečenca. Naprava deluje na podlagi detekcije termičnega šuma na mikrovalovnem območju. Projekt poteka v sodelovanju s Fakulteto za elektrotehniko in računalništvo v Ljubljani in ga sofinancira Ministrstvo za znanost in tehnologijo.

KAKO DELUJE

Vodja projekta **mag. Milan Šval** je za prilogo časnika Delo »Znanost za razvoj« lanskega oktobra pojasnil

delovanje naprave in predvsem poudaril, da razvijajo profesionalno, ozko specializirano napravo, pri kateri je število potencialnih kupcev sorazmerno majhno, zaradi česar se veliki proizvajalci takšnim projektom običajno izogibajo.

»Vsako telo,« razlaga mag. Šval, »ki ima temperaturo višjo od absolutne ničle, seva termični šum, katerega frekvenčni spekter sega tudi v mikrovalovno področje. Naša naprava je v bistvu zelo občutljiv mikrovalovni sprejemnik, radiometer, ki primerja sprejeto šumno moč dveh anten. Anteni sta pritrjeni na univerzalna nosila, ki jih lahko uporabljamo tudi kot sani, ki jih s pomočjo dveh vrvi vlečemo po plazju. V trenutku, ko ena od obeh anten pride nad ponesrečenca, se pojavi razlika med sprejetima signaloma obeh anten, kar registriramo kot spremembo višine tona zvočnega signala.«

Kot je povedal mag. Šval, je temeljna zamisel iskanja ponesrečencev s pomočjo mikrovalovne radiometrije sorazmerno stara, saj so se prvi praktični poskusi začeli v sedemdesetih letih v Franciji in Avstriji. Vendar rezultati teh raziskav niso bili preveč spodbudni, čeprav so se mnjenja strokovnjakov o uporabnosti te metode kar precej razlikovala. Prevladalo je mnenje, da bi bilo radiometrično metodo mogoče uporabiti le v suhem snegu in le tedaj, če zasuti ne bi bil globlje kot 40 centimetrov pod snegom, kar pa je za praktično uporabo premalo. Tako nobena od doslej izdelanih takih naprav ni prišla dlje kot do faze laboratorijskega modela.

Planinski vestnik vse pogosteje citirajo na različnih simpozijih, posvetovanjih in sestankih ter ga vse pogosteje omenjajo v strokovnih gorniških pogovorih, ki zadevajo varstvo okolja, opremljenost vseh kategorij obiskovalcev gorskega sveta, varno hojo po pokrajini od grčevnate do visokogorske in tudi organiziranost planincev. Širi se krog bralcev in tudi dopisovalcev. Vsi skupaj se trudimo, da bi oba kroga še bolj razširili!